

Rixer Ádám: Művészeti olimpia Magyarországon

 kre-dit.hu/tanulmanyok/riker-adam-muveszeti-olimpia-magyarorszagon/

2018. december 27.

Bevezetés¹

Jelen munka egy ún. művészeti olimpia magyarországi megvalósítására tesz javaslatot, egyúttal egy erre vonatkozó nagy részletességű terv kidolgozását kívánja előkészíteni. E célokhoz két módon járul hozzá a tanulmány: *egyrészt* felsorolja és kibontja azokat az okokat, melyek indokoltá teszik az ötlet fontolóra vételét, *másrészt* részletesen kifejti, hogy a szükségképpen elkészítendő – és tudományos igénnyel is bíró – előzetes megvalósíthatósági tanulmányoknak mely témakörök kidolgozására, illetve mely szempontok figyelembevételére érdemes törekedniük. Utóbbiaktól elválaszthatatlan a tényleges megvalósítással összefüggő döntéseket előkészítő és megalapozó háttértanulmányoknak az egyes tudományterületek, illetve kifejezetten művészeti területek szerinti felosztása, azaz a kutatás által érintett területek előzetes katalogizálása is.

Történeti háttér

Noha önálló művészeti olimpia megrendezésére a korábbiakban még sem Magyarországon, sem másutt nem került sor, a történeti előzmények mégis jelentősek. Már Platón, az ókori idealista filozófus megfogalmazta a testi és szellemi képességek („szépség és jóság”) szerves egységét, azt állítva, hogy erre az egységre minden görög embernek törekednie kell.² Ezt a nevelési ideált nevezi az olimpiák irodalma *kalokagathianak*, utalva a testi és szellemi javak összhangjára. Utóbbi jegyében az ókori olimpiákon az egyes sportversenyeken kívül szellemi és művészeti versenyeket is rendeztek. Ezekben a megmérettetésekben versenyzőként is részt vett pl. *Hérodotosz*, aki történeti munkáiból olvasott fel részleteket, vagy éppen *Müron*, illetve *Praxitelész*, akik szobraikkal örvendeztették meg a résztvevőket.³

Pierre de Coubertin 1905-ben az újkori olimpiai mozgalom elindulása után 10 évvel – az ötletet állítólag a magyar Kemény Ferenc-től kapva⁴ – javasolta, hogy az ókori olimpiákhoz hasonlóan a művészeteket is az olimpiai rendezvénysorozat részévé kellene tenni.⁵ Coubertinnek, a NOB akkori elnökének előterjesztésére 1912-ben Stockholmban került elsőként sor a művészeti versenyszámok (a továbbiakban: *művészeti olimpia*) megrendezésére. Lényeges, hogy valamennyi művészi teljesítménnyel szembeni alapelvárás volt, hogy azok a sporthoz, a sportoláshoz, illetve a sporttal kapcsolatos társadalmi kérdésekhez feltétlenül kapcsolódjanak.

Az első három művészeti olimpia (1912, 1920 és 1924) öt művészeti ágban került megrendezésre: irodalom, szobrászat, festészet, építészet és zene kategóriában. Az 1928-as amszterdami olimpián már differenciáltak az építészetben (külön versenyt hirdettek a stadion, a sportpark, valamint a városépítészet területein), az irodalomban (líra, dráma, epika bontásra került sor) és a szobrászatban (szobrok, domborművek kategóriák alakultak

ki). További finomhangolás történt az 1936-os olimpián a zene (zenekari mű, énekhang és szólóhangszer felosztás mentén), valamint a festészet területén is (aquarell, grafika, olaj és vízfestmények, metszet, rézkarc).⁶

Az 1948-as londoni játékokig (utóbbi is beleértve) hét (nyári) olimpia műsorához kapcsolódtak művészeti programok, illetve díjátadások, ám e programokat, illetve díjakat a Nemzetközi Olimpiai Bizottság sem akkor, sem utóbb nem ismerte el az ún. hivatalos események között, azaz önálló sportágként, illetve éremként.

A művészeti versenyszámok kikerülése az olimpiai programból több párhuzamos okra is visszavezethető; egyrészt a teljesítmények értékelése túlságosan sok – vitákra is okot adó – szubjektív elemet tartalmazott,⁷ másrészt az olimpiákon született teljesítmények (produktumok) és maguk a szerzők (alkotók) kereskedelmi szempontok mentén is felértékelődtek, s egyértelmű szabályozás hiányában feszítő etikai konfliktusok alakultak ki.

Művészeti vonatkozások mindegyik – későbbi – olimpiához is kapcsolódtak, de ezek csupán nem hivatalos kísérőrendezvények voltak, tipikusan olimpiatörténeti vagy a sport témájával valamilyen kapcsolatot mutató kortárs művészeti kiállítások⁸, illetve fesztiválszerű, zenei és más szórakoztató programsorozatok, melyeket leginkább az kötött össze, hogy mindegyik az olimpia előtt vagy alatt került megrendezésre (akár az olimpiák helyszínein, akár a földteke más részein).

Okok, melyek valószínűsítik egy ilyen rendezvény sikerét Magyarországon

Természetesen azon túl, hogy egy ilyen rendezvény az ötlet szintjén minden a művészetek és/vagy különféle vetélkedők iránt elkötelezett ember számára lelkesítő, ahhoz, hogy eldönthető legyen, hogy érdemes-e komolyabban végiggondolni a felvetést, szükséges a potenciális fogyasztói igények, a finanszírozási szempontok, a művészeti élet fejlettségének, kiépültségének, továbbá az országimázs elemi szempontjainak előzetes katalogizálása. Melyek tehát azok a szempontok, melyek legalábbis valószínűsítik egy ilyen program sikerét?

1) A legprózaibb okot fentebb már érintettük: e „programtípusnak” vannak előzményei, méghozzá sikeres előzményei. A korábbi és azóta felhalmozódott tapasztalatok egyúttal lehetővé teszik az akkori – elsősorban előzetesen tisztázni elmulasztott morális kérdésekben, illetve az egyértelmű jogi háttér hiányában mutatkozó – problémák kezelését, különösen akkor, ha a művészeti olimpia sajátosságai érvényesülhetnek, azaz e rendezvény nem mosódik össze minden vonatkozásban a nyári, illetve téli olimpiai játékokkal (azok sajátos feltétel- és szabályrendszerével).

2) A legtöbb művészeti területen ma Magyarországon (s másutt is) vannak hasonló, azaz a vetélkedés, illetve megmérettetés mozzanatát is tartalmazó kísérletek, de ezek egymástól elszigeteltek vagy egyébként rendszertelenek, illetve fesztivál-jelleggel működnek. [Magyarországon a rendszertelen eseményre példa a *Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraverseny*, a fesztivál-típusú eseményekre pedig a *Budapesti Tavaszi Fesztivál*, illetve *Budapesti Táncfesztivál* (utóbbiak egyike sem verseny)]. A fesztiválok esetében a

megmérettetés, a verseny-jelleg csupán annyiban érvényesül, hogy maga a meghívás jelent egy erőteljes szakmai értékítéletet (a szervezők részéről), illetve a látogatottság egy másikat (a közönség részéről).

Magyarországon – s világszerte – ismertek továbbá az olyan rendezvények is, melyek egyidejűleg több művészeti terület (*tipikusan képzőművészeti terület*) eredményeit tárják a nagyközönség elé. Ezek azonban vagy néhány napos és szűk tematikájú, komolyabb kísérőprogramok és versenyjelleg nélküli piaci orientációjú rendezvények (pl. az *Antik Enteriőr* Budapesten), vagy maguk is csupán az említett versenyjelleg szintén nélkülöző, elsődlegesen piaci alapú részprogramok egy nagyobb programban [pl. Magyarországon ilyen (volt) az *Art Expo Kortárs Művészeti Kiállítás és Vásár* a Budapesti Nemzetközi Vásár keretében].

Vannak olyan versenyek is, melyek eseti jelleggel kerülnek éppen hazánkban megrendezésre. Ilyen pl. a *Bocuse d'Or* nemzetközi szakácsverseny, amelynek európai fordulóját 2016-ban Budapest rendezhette.

A legismertebb művészeti típusú, s egyúttal a résztvevők versenyére épülő rendezvények jelenleg a különféle tematikus vagy „mindent bele” alapon működő tehetségkutatók. A legtöbb nézőt vonzó tehetségkutatók általában televíziós tehetségkutatók [a hazai, nem televíziós formátumok közé sorolhatjuk az *Országos Népzenei Tehetségkutató Versenyt*, míg a televíziósok közé pl. a *Konyhafőnök*, a külföldről átvett formátumként létező *Hungary's Got Talent*, a komolyzenére szorító *Virtuózok* vagy éppen a *Fölszállott a Páva* c. adássorozatot].

Jól érzékelhető, hogy mind média-igény, mind pedig szélesebb értelemben vett társadalmi igény mutatkozik ilyen típusú rendezvényekre, sőt, ezek rendszeres, meghatározott időközönkénti megtartására. Ezen igények tartóssága a kereskedelmi szempontok folyamatos érvényesíthetőségét, a rendezvényhez kapcsolódóan bevételek generálhatóságát, nagyfokú állandóságát is valószínűsíti. Jelen tanulmány kereteit szétfeszítené annak részletes elemzése, hogy mely okok és milyen súllyal játszanak szerepet a különféle tehetségkutatók népszerűségében, de a hazai és nemzetközi publicisztikában, illetve tudományos irodalomban is jól dokumentált a jelenség,⁹ s bizonyos, hogy a vonatkozó tanulmányokban felvázolt szempontok jelentős része egy országos (nemzetközi) médiumokon keresztül is hozzáférhető művészeti megrendezés kapcsán is érvényesül(het)ne.

3) Egy ilyen rendezvény egyidejűleg számos, csak az adott térségre, országra jellemző művészeti, esetleg népművészeti területet is bemutathat, ezen keresztül is forrásokhoz (támogatókhoz) és utánpótláshoz juttatva képviselőiket, továbbá megújíthatja, fejlesztheti és nemzetközileg is ismertebbé teheti ezek *egyébként* nem, vagy csak kevésbé hozzáférhető, esetleg sematikus ábrázolt eredményeit. Kijelenthető tehát, hogy eme rendezvény-típushoz jól hozzárendelhető egy legtágabb értelemben vett *kulturális örökségvédelmi funkció* is.

4) Jelentősen javíthatja egy nyári olimpia megrendezésének esélyét, amennyiben a pályázati folyamat során az egyik legkényesebb kérdés mindig a tárgyi és egyéb infrastruktúra utólagos sportcélú hasznosításának problematikája. Az elmúlt bő évtized

számos nyári (pl. Athén), illetve téli olimpiája (pl. Szocsi), labdarúgó világbajnoksága szolgáltatott rossz példát (utóbbira lásd a brazilai labdarúgó világbajnokságra épített stadionban kényszerből kialakított buszgarázs esetét...). A közvetve vagy közvetlenül a sport céljait szolgáló infrastruktúra jelentős része érdemi átalakítás, jelentős többletköltség nélkül vehető igénybe képzőművészeti, zenei és egyéb versenyek céljaira is, ideértve a versenyzők, kísérők, „szurkolók” elhelyezését, illetve kényelmét, biztosító infrastruktúráját is.

S noha Magyarország 2017-ben visszavonta a 2024-es nyári olimpiai játékok megrendezésére benyújtott pályázatát,¹⁰ egy későbbi kandidálás során is jelentősen javíthatná pozícióit egy világméretű kulturális verseny sikeres és – adott esetben – rendszeres lebonyolításával.

Természetesen egy művészeti olimpiász típusú rendezvény (vagy annak kezdeti, „kicsinyített” formája, melyre nézve lásd jelen fejezet 6) pontját) közvetlenül hozzákapcsolódhat a nyári (esetleg téli) olimpiai játékokhoz is – előbb kísérőrendezvényként, utóbb akár önállósulva vagy a sportversenyekkel azonos rangra emelkedve.

5) A fenti szempontoktól nem elválaszthatóan, kijelenthető, hogy Magyarország számára egy ilyen rendezvény „testhezálló”; amennyiben az egyes – esetlegesen versenyszámként is megjelenő – művészeti területek döntő többségében Magyarország – a sporthoz hasonlóan – előkelőbb nemzetközi pozíciókat foglal el, mint amit egyébként gazdasági teljesítőképessége, területe és népessége indokolna.¹¹ Ugyanígy, az infrastrukturális fejlettsége márt most is lehetővé teszi egy ilyen típusú nemzetközi, ám egy olimpiai szintű terhelést el nem érő esemény zökkenőmentes lebonyolítását.

Előny lehet, hogy az esemény koncentráltan valósulna meg, azaz – a nyári és téli olimpiákhoz hasonlóan – néhány hét, legfeljebb 1-1,5 hónap alatt kerülne lebonyolításra, biztosítva az érdeklődés (médiaérdeklődés) fennmaradását, a rendezvény nagy intenzitását, a párhuzamosan is zajló versenyek nagy számát. Természetesen a koncentráltság praktikusán „dekoncentrált” formát is ölthet, azaz egy helyett kettő vagy három település (területi egység) is szerepet vállalhat benne, ha egyébként a közlekedési infrastruktúra, a versenyszámok jelentős száma, a kísérőrendezvények léte, illetve a pénzügyi és más hasonló megfontolások lehetővé vagy egyenesen szükségessé (indokolttá) teszik a részleges elkülönültséget. Eme vonatkozásban egy több hazai településre kiterjedő művészeti olimpiász egyfajta „miniatűr” előképe lehet a számos települést egyidejűleg bevonó *Művészetek Völgye Fesztivál*, amely 2016-ban már 26. alkalommal került megrendezésre.¹²

Hangsúlyoznunk kell, hogy Magyarország turisztikai bevételei folyamatos növekedést mutatnak, Magyarország nemzetközi összehasonlításban is folyamatosan javuló pozíciókat tudhat magáénak.¹³ A legutóbbi időszak sajátos tendenciája az is, hogy a különféle tágabban vet kulturális, illetve szűkebben vet művészeti jellegű versenyek kifejezetten nemzetközi irányultságúak, továbbá egyre inkább pénzdíjas jellegűek (!). A pénzdíjas mivolt körében friss hazai példaként említhetjük a legutóbbi nemzetközi barbecue versenyt,¹⁴ illetve a nemzetközi kadenciaversenyt is.¹⁵

6) Előnyös vonása egy ilyen rendezvénynek, hogy nem kell már az első alkalommal „teljesen kifejtett állapotában” megvalósítani, illetve elindítani; lehetőség van tervszerű építkezésre, ésszerű – kapacitás- és forrásfüggő – bővülésre, bővítésre is. Ez a gyakorlatban azt jelentheti, hogy az első alkalommal – a példa kedvéért – 8-10 művészeti területtel, illetve konkrét versenyszámmal indulna a sorozat, s a következő alkalommal már az addigi tapasztalatok, megfogalmazódott igények alapján bővülne (vagy éppen szűkülne) a versenyprogram. A *pilot-projekt* jellegű kezdés feltétlenül növeli a mozgásteret, s növeli a – bármilyen értelemben vett – siker lehetőségét is.

Az 5) ponthoz is kapcsolódó kérdés, hogy milyen gyakorisággal kerülne megrendezésre a művészeti olimpia. Életszerűen – és a művészeti ágak (művészeti versenyszámok) számától és a „kikerülendő” sport vagy egyéb rendezvényektől is függően – akár az 1, akár az 5 évenkénti gyakoriság is indokolt lehet – nyilván a konkrét gazdasági (kereskedelmi, arculati és egyéb), valamint az egyes művészeti területek sajátosságait is figyelembe vevő mérlegelés eredményeként.

Lehetséges területek (művészeti ágak, illetve művészeti versenyszámok)

Tekintsük át azokat a művészeti ágakat, melyek egyáltalán szóba jöhetnek, azaz általánosan (világszerte) ismertek, továbbá alkalmasak arra, hogy egy nemes versengés keretei között a keletkező művek (előadások) összemérésre kerüljenek. Amint azt az alábbiakban látni fogjuk, gyakorlatilag minden ismert művészeti terület ilyennek tekinthető, s valamennyi kínál már létező példákat a versenyekre is. A lehetséges területek áttekintő csoportosítását, illetve felsorolását az alábbi lista mutatja:

1. Képzőművészet – több önálló részterülettel (klasszikus iparművészet, festészet, szobrászat, éremművészet, textilművészet, médiaművészet) és határterülettel (testfestés, performance, intermédia stb.);
2. Zeneművészet és ének – több önálló részterülettel (versenyszámmal);
3. Tánc-, színház- és mozgásművészet – több önálló részterülettel (versenyszámmal);
4. Konyhaművészet;
5. Film- és fotóművészet – több önálló részterülettel (versenyszámmal);
6. Építőművészet;
7. Cirkuszművészet.

A felsorolás kapcsán érdemes rögzítenünk, hogy az nem taxatív, s az egyes kategóriák között sem élesek a határok, van átjárhatóság: lásd pl. a fotóművészet esetét – amely az 1. pontban is elhelyezhető lenne. Ugyanígy a testfestés és egyéb performance-műfajok is besorolhatóak lennének a 3. kategóriába.

Felvetődik, hogy az egyes művészeti területek közötti „átjárhatóság” megteremtése új, vegyes művészeti versenyszámok kialakulását is eredményezheti – akár korábban nem vagy kevéssé ismert, de a közvetíthetőség szempontjait érvényre juttató versenyszámok formájában is.

Szintén lényeges, hogy az egyes „hagyományos” területeken belül – az indulók speciális érdeklődésére, nagy számára vagy éppen a közönség igényeire vagy más szempontokra tekintettel – is lehetséges alversenyek, illetve szűkebb versenyszámok kiírása, hasonlóan az atlétikához, amelyen, mint sportágon belül öt szakág (futás, gyaloglás, ugrás, dobás és összetett versenyek), a szakágakon belül pedig számos versenyszám különül el. Egyes sportágak versenyeihez hasonlóan művészeti versenyek esetén is lehetséges, hogy egyazon teljesítmény többször is beszámításra kerüljön (az egyéni verseny és az esetleges csapatverseny eredményénél is). Természetesen az a kérdés, hogy egyéni, páros vagy éppen csapatszinten érdemes-e kiírni a versenyeket, az egyes művészeti versenyszámok versenyszabályzataiban rögzítendő.

A művészeti olimpia megvalósíthatóságával összefüggő tudományos kutatás sajátosságai

Az elsősorban a gazdasági és műszaki területeken használt (ott különösen jól értelmezhető) kutatásfajták az alapkutatás, az alkalmazott kutatás, illetve az ún. kísérleti fejlesztés. Az állam- és jogtudományok, illetve közigazgatás-tudományok területén – és általában a társadalomtudományokban – is van létjogosultsága ennek a felosztásnak, azzal, hogy az alapkutatás, illetve alkalmazott kutatás kifejezések jelentése kevés magyarázatra szorul. A konkrét alkalmazási, illetve felhasználási cél nélküli alapkutatások mellett az alkalmazott kutatás mindig egy olyan új ismeretek megszerzésére irányuló eredeti vizsgálat, amelyet elsődlegesen valamely konkrét gyakorlati cél érdekében végeznek, már létező intézményekre vonatkoztatva. A ma legelterjedtebb megközelítés szerint pl. az „alkalmazott jogtudományi” kutatásoknak a jogalkotást és/vagy jogalkalmazást elemző és értékelő kutatásokat tekinthetjük. Ezekhez képest a kísérleti fejlesztés olyan kutatásból és gyakorlati tapasztalatokból nyert tudásra támaszkodó rendszeres munka, amelynek célja új – még nem létező – „termékek” létrehozása, új eljárások, komplex rendszerek, illetve szolgáltatások bevezetése, továbbá az ily’ módon létrehozott vagy bevezetett produktumok lényeges elemeinek folyamatos fejlesztése.

Jelen kutatás – s annak részeként a jogi-igazgatási és egyéb megalapozó- és háttér tanulmányok köre – leginkább a harmadikként említett kutatásfajttával rokonítható: nem csupán egy még nem megvalósult gyakorlati cél körvonalazása érdekében, de a későbbiekben a termék szükségképpen és folyamatos „fejlesztése” során is (időben elhúzódó és tartalmi kiteljesedést eredményező módon) szükségesek a vázolt kutatások. Azok a kutatások, melyek adott esetben – amint arra a bevezetőben utaltunk – egy innovatív piaci termék előállítását és esetleges további fejlesztését célozzák.

A vonatkozó kutatás által érintett tudományok

A tudományos igényű vizsgálatok esetünkben egy, a valóságban még nem létező szociális jelenség (rendszer) lehetséges és kívánatos tartalmainak előállítását célozzák meg. Ebben a speciális helyzetben az új felismerésekhez történő hozzáféréshez – egyebek mellett – bizonyosan szükséges és lényeges

1. azoknak a tudományterületeknek a katalogizálása, melyek relevánsak a kérdéskör vizsgálatára;

2. az egyes általános javaslatokat vagy konkrét szabályzatokat megalapozó releváns módszerek kiválasztása (*már létező versenyek megfigyelése, összehasonlító elemzése kérdőíves felméréssel a lehetséges indulók, illetve médiafogyasztók körében stb.*);
3. a gyakorlati kutatás során egy erőteljesen inter- és multidiszciplináris megközelítés; továbbá
4. annak előzetes rögzítése, illetve a kutatás folyamán történő ismételt megerősítése, hogy a kutatási eredmények mely szempontok alapján lesznek elfogadhatóak, ténylegesen felhasználhatóak a „megrendelő” oldalán.

Melyek tehát azok a tudományterületek, melyek érintettsége nyilvánvaló?

Kezdjük a válaszadást azzal, hogy egy ilyen rendezvény kapcsán felötlő kérdések többségükben a legegzaktabb társadalmi és nemzetközi normatípus, a jog nyelvén, a jog eszközeivel ragadhatóak meg. Nem csupán az ilyenkor nagy számban kötendő szerződések, illetve egyoldalú nyilatkozatok szövegének előállítása, vagy a résztvevőkkel és a rendezvénnyel kapcsolatos jogi-igazgatási környezet ismerete és az abból következő feladatok ellátása jelent szakmai feladatot, de még az egyes művészeti versenyszámok adott művészeti területhez kötődő szakmai, tartalmi elvárásait, magukat a versenyszabályokat is jogi formába szükséges önteni. Lényeges tehát a *jogtudomány* (azon belül is elsősorban a jogalkotástan, a szerzői jog, illetve előadóművészeti jog, mint többé-kevésbé önálló diszciplínák), illetve *igazgatástudományok* (azon belül elsősorban a művészetügy igazgatása, az adórendszeren keresztüli művészet-finanszírozás, és a rendészeti diszciplínák) eredményeit és módszereit felhasználó kutatások első helyen történő említése.

A jog azonban elsődlegesen a helyes formát jelenti: az egyes művészeti területek „szakmai”, tartalmi szabályainak egységes és közérthető formában történő megjelenítését szolgálja a szabályok előzetes rögzítése, már csak a verseny-jellegre tekintettel is. A jog biztosította keretek között pedig a tartalmi kérdések tudományos vizsgálata, az azokkal kapcsolatos konkrét javaslatok megfogalmazása általánosságban a *művészettörténet-tudomány*,¹⁶ az egyes versenyszámok kapcsán pedig az adott művészeti terület értékeinek tudományos igényű feldolgozását nyújtó (rész)diszciplínák (pl. *zenetörténet, építészettörténet*) feladata.

A versenyekhez kapcsolódó művészeti szakmai, jogi és igazgatási szempontok tudományos igényű megjelenítése mellett az egyéb társadalomtudományok, így pl. a legtágabban értelmezett *politikatudomány*, a *szervezéstudomány* [szervezés-vezetés elmélet; általános és ágazati szervezéstan(ok), különös tekintettel a kulturális, illetve sportszervezés területeire], a *közpolitika-tudomány*, a *statisztika*, a *szociológia*, *szociálpszichológia*, a *marketing-tudományok*, a *turisztikai tudományok*, a *médiatudományok* vagy éppen a *sporttudományok* vizsgálati módszerei és megállapításai is jelentősen hozzájárulhatnak egy komplex – adott esetben politikai döntésre érett – megvalósíthatósági tanulmány elkészültéhez. Külön fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a hagyományosabb módszerek a vizsgált területen is szükségképpen ki kell, hogy egészüljenek a globalizált világ elemzésére inkább alkalmas *hálózatelméleti* megközelítésekkel.¹⁷

A tudományos munka során elkülönülő főbb feladatok

A tudományok módszertanára és konkrét eredményeire is támaszkodó előkészítés során (azaz a megalapozó, illetve háttér tanulmányok tudományos igényű részeinek elkészítése, illetve az egyes szabályzatok megalkotása során) legalább három főbb feladat, illetve szerep különíthető el, s nyilvánvaló, hogy az eredményes kutatás egyik előfeltétele, hogy ezen területek felelősei, illetve tényleges kutatói világosan definiáltak legyenek. Elkülöníthetjük

- az általános „projekt-szervezési” feladatokat, amely a konkrét területek kutatása során a szerzők, kutatók kiválasztásában, az általános szakmai standardok, konkrét elvárások és érvényesítendő szempontok folyamatos kommunikálásában, illetve a (rész)tanulmányok összefésülésében, azok koherens anyaggá szerkesztésében öltének testet (*összehangolási feladat*);
- a terv megvalósíthatóságát alátámasztó, illetve elősegítő speciális tanulmányok elkészítésének feladatát [pl. marketing-terv, turisztikai terv, a szerzői jogokkal (azok felhasználással) kapcsolatos kérdéseket rendező tanulmány,¹⁸ igazgatási összefüggéseket feltáró tanulmány¹⁹ stb.]; valamint
- az egyes művészeti területekre, illetve művészeti versenyszámokra vonatkozó konkrét szabályzatok előkészítésében, elkészítésében történő közreműködést, amennyiben utóbbi már kifejezetten az adott művészeti terület sajátosságainak beható ismeretét, illetve szabályzat-alkotási tapasztalat létét is igényli.

Világosan definiált „megrendelői” igények és tapasztalt közreműködők esetén az egyes szerepek részlegesen össze is olvadhatnak, sőt, a koncepciók és érdemi szabályzatok minőségének akár biztosítéka is lehet, ha több szereplő (a lehető legkülönbélebb státusú aktor) is aktív részese azok kialakulásának.

Az egyes tervezetek és szabályzatok tartalma és azok előállításának folyamata

A valamennyi művészeti területre, illetve művészeti versenyszámra vonatkozó *általános* keretek (feltételek) meghatározása elengedhetetlen a valamennyi területre, illetve versenyszámra irányadó *közös* szabályok, illetve az egyes versenyszámokra vonatkozó *különös* (egyedi) szabályzatok (lebonyolítási tervek) elkészítéséhez.

Kiemelendő, hogy a tudományos megalapozás, illetve a lehetséges versenyszámok rögzítése és a versenyszabályzatok tartalmainak kialakítása egy olyan kongruens folyamat, amelyben a politikai döntések (pl. az állami szerepvállalás mértéke tekintetében), ezek jogi tételezései, a tudományos és egyéb tanulmányok, számítások valamint a lehetséges, szervezőkkel, művészeti aktorokkal, egyéb szakmai szereplőkkel, finanszírozókkal, lebonyolítókkal történő folyamatos egyeztetések egy egymást figyelembe vevő, építkező előrehaladásban öltének testet.

Jelen tanulmány keretei között nem teszünk javaslatot a konkrét versenyszámok körére, illetve a finanszírozási alternatívákra – ehelyütt csupán azokat az általános előkérdéseket vetjük fel, melyek egyrészt valamennyi versenyszám tekintetében egységesen szabályozandóak, másrészt pedig – ha eltérő tartalommal is, de – valamennyi művészeti

versenyszám külön szabályzataiban meg kell, hogy jelenjenek.

Feltételezve egy előzetes – politikai típusú – döntést, a versenyszámok körének meghatározásával egyidejűleg a tényleges megvalósításhoz szükségesnek látszik egy olyan anyag összeállítása, amelyben felvázolásra kerül a résztvevők (versenyzők és egyéb közreműködők) hozzávetőleges száma, kiválasztásuk módja²⁰, a versenyek lebonyolításának módja vagy módjai (a szükséges, de semmiképpen sem teljes részletességgel), a lebonyolításhoz szükséges infrastruktúrára vonatkozó becslés, további anyagi és egyéb erőforrásokra vonatkozó becslés és utóbbi feltételek biztosításának módjára történő utalás (vállalás).

A versenyzők vonatkozásában olyan kérdéseket is végig kell gondolni, mint amilyen pl. az amatőr státusz megteremtése, illetve kritériummá tétele (értelmezhető-e egyáltalán e kategória ebben az esetben; indokolt-e bárkit kizárni pl. valamely fennálló jogviszonyára tekintettel), vagy, hogy indokolt-e életkori vagy egyéb megkötést alkalmazni.

Szintén lényeges koncepcionális előkérdés, hogy az egyes művészeti területeken létrejövő produktumok tematikájukat illetően kötődjenek-e a sporthoz, illetve a sporttal szorosan összefüggő jelenségekhez (barátság, szolidaritás, együttműködés stb.). A tematikus művészeti olimpia lehetőségét erősíti, hogy a sport az olimpiai mozgalom kezdetétől vállaltan összeköti az egyébként – kulturálisan, vallásilag, gazdasági fejlettségben stb. – rendkívül különböző népeket és egyéneket. Egy művészeti olimpiász – mint mozgalom – maga is szükségképpen fel kell, hogy vállaljon olyan értékeket, mint szolidaritás, társadalmi kirekesztettség elleni harc vagy éppen a környezet tudatos védelme. E gondolkodásmód egyik nyilvánvaló hozadéka például, hogy 2016-os riói olimpián a NOB kezdeményezésére önálló csapatban indulhattak a menekültstátusú sportolók.

Az egyes versenyekre vonatkozó lebonyolítási tervekkel (konceptciókkal) és konkrét szabályzatokkal szembeni főbb elvárásokat az alábbi felsorolás foglalja össze:

- A szabályok legyenek egyszerűek, azaz a nézők által is könnyen érthető, átlátható lebonyolítás felvázolása szükséges.
- Új infrastrukturális beruházás ne vagy csupán kis mértékben legyen szükséges a verseny lebonyolításához.
- Lehetőség szerint a verseny egésze vagy nagy része (esetleg több eleme) legyen TV- és médiakompatibilis, azaz közvetíthető.
- Lehetőség szerint a verseny egésze vagy nagy része (esetleg több eleme) legyen nézőbarát, azaz a helyszínen is lehessen követni és élvezni a verseny alakulását (pl. az előadást, a produktum kialakulását stb.). A nézőbarát jelleg egyik kulcseleme, hogy a nézők, érdeklődők aktív részvétele az egyes versenyek minél több területén megvalósulhasson, ideértve akár a döntésben (minősítésben, helyezések megállapításában) való részvételt is. *A részvétel aktív (interaktív...) formái természetesen nem veszélyeztethetik a verseny komolyságát, nem válhatnak öncéllá, és különösen nem növelhetik jelentősen a rendezvényel összefüggő szervezési, adminisztratív terheket.*
- A művészi teljesítmények, illetve az egyes alkotások összehasonlíthatóságának biztosítása az egyik középponti kérdés; a mérhetőség szempontjainak kialakítása, az objektivitás elemének erősítése az egész rendezvény komolyságának egyik záloga.

Egyetértés mutatkozhat abban, hogy az egyes számokban ne első, második és harmadik helyezések kiosztására, hanem minősítésekre (pl. arany, ezüst, bronz) kerüljön sor, egy minősítési kategóriában több díjazást is lehetővé téve.

- A szabályzatokban szerepeljenek garanciák a versenyek tisztaságának megőrzését biztosítandó (versenybírák alkalmazása, alkohol vagy drogtesztek alkalmazása stb.).
- *Jó ellenőrző kérdés, hogy miben több, miben más a konkrét versenyszám, mint az adott területen egyébként létező hasonló rendezvények.* Nem a különbözni akarás a lényeg, hanem a friss, önálló gondolatok léte – olyan gondolatoké, konkrét lebonyolítási, díjazási ötleteké, melyek kívánatossá teszik/tehetik a részvételt egy ismert, neves művész, alkotóközösség vagy együttes, illetve a feltörekvő ifjabb korosztályok képviselői stb. számára is.
- A tervezetek előállítása során figyelemmel kell lenni a nemzetközi mintákra, a hasonló rendezvények példaértékű sajátosságaira. A már létező gyakorlatokkal (akár konkrét szabályzatokkal, lebonyolítási menetrendekkel) való összevetés önmagában is biztosít egy szakmai kontrollt, illetve lehetővé teszi a kialakult sémák, *best practice*-ek átvételét vagy éppenséggel tudatos elvetését (meghaladását).
- Minden tervezet esetében – annak egy bizonyos készütségi foka mellett – indokolt néhány „referencia-személy” bevonása. Referencia-személy alatt egy olyan, az adott területen jártas szakértőt értünk, aki korábban érdemben (hivatásszerűen) már részt vett az adott terület rendezvényeinek, programjainak stb. előkészítésében, megszervezésében, lebonyolításában, finanszírozási kérdéseinek kezelésében, akár konkrét versenyszabályzatok elkészítésében. Egy-egy ilyen személy véleményének beszerzése elkerülhetővé tesz elemi hibákat, s feltétlenül letisztultabbá teszi az egész tervezetet.

A terv megvalósíthatóságát alátámasztó, illetve elősegítő speciális tanulmányok elkészítése során is érdemes figyelembe venni a fenti elveket, kiváltképp az utolsó kettőt.

Összefoglalás

Jelen tanulmány egy művészeti olimpia tervét felvetve két irányban próbálja megalapozni a további tudományos, szakmai és adott esetben szélesebb körű társadalmi párbeszédet:

a) egyrészt érvekkel kívánja alátámasztani egy ilyen típusú rendezvény magyarországi megrendezésének reális voltát, kiemelve azokat az elemeket is, amelyek Magyarországot kifejezetten ideális rendezővé tennék;

b) másrészt támpontokat kínál a kérdéskör további, alaposabb tudományos – ha úgy tetszik: szakmai – feldolgozásához is, a főbb kutatási irányok és módszerek vázlatos megjelenítésével.

Ehelyütt külön is érdemes összefoglalni azokat az érveket, amelyek egy „művészeti olimpiász” magyarországi megrendezése mellett szólnak:

- a „művészeti olimpiász” időtartama nem csupán néhány hét, hanem hosszabb időszak is lehet, egyenletesebb infrastrukturális és egyéb terhelést, és – adott esetben – jobb megtérülést biztosítva a befogadó településen, illetve településeken; azonos településen is megismételhető, illetve franchise-szerűen is működtethető – a

lehetőségek szinte korlátlanok. A program gyakorisága is a valós igényekhez, illetve lehetőségekhez igazítható;

- nem „főprogram kísérőprogramokkal” konstrukcióban működik, ami elkerülhetővé teszi, hogy korlátozott médiaérdeklődés mellett egymástól (is) elszigetelt, szűk, rétegigényeket kielégítő művészeti területek jelenjenek meg: az egységes koncepció és a közös *pr* révén érdemi figyelem juthat minden egyes művészeti területnek;
- folyamatosan fejleszthető, azaz nem kell a kezdet kezdetén teljesen „kifejlett” változatában elindulnia a programnak: *pilot-projekt*ként is elindítható 3-4 területtel, kísérleti jelleggel; majd pedig a felhalmozódó tapasztalatok birtokában arányosan fejleszthető, kiegészíthető újabb és újabb területekkel;
- mind nevezési díjas, mind pedig pénzdíjas konstrukcióban, illetve „dicsőség” alapon vagy vegyes formában is működtethető;
- egy olimpia-rendezésre (vagy egyéb csúcsemény megrendezésére) pályázó ország (város) ennek révén is magára irányíthatja a figyelmet és széles körben bizonyíthatja kultúra iránti elkötelezettségét, valamint sokrétű rendezői alkalmasságát.

1 Rixer Ádám tanszékvezető egyetemi tanár a Károli Gáspár Református Egyetem Közigazgatási jogi Tanszékén

2 Keresztélyi József: *Az Olimpiák története – Az Olümpiától Moszkváig*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1980, 59.

3 Takács Ferenc: *Az Olimpiák – múltja, jelene, jövője*, Budapest, Magyar Olimpiai Bizottság, 2012, 105.

4 <http://www.mob.hu/nyari-olimpiai-jatekok/1948-london> (Letöltés: 2016. 07. 01.).

5 Takács: *Az Olimpiák*, 105.

6 Uo., 106.

7 http://konyves.blog.hu/2012/08/09/amikor_meg_egy_verssel_is_lehetett_olimpiat_nyern (Letöltés: 2016. 07. 01.)

8 Utóbbira a legutóbbi riói nyári olimpia kapcsán is láttunk példákat. Lásd pl. <http://www.rainhart.net/en/olympics-games-2016/rio-2016-olympics-art-exhibition-description.html> (Letöltés: 2017. 08. 01.)

9 Magyarul lásd pl. Dombóvári Kristóf: Mitől jó egy tehetségkutató? *Kreatív: Marketingkommunikációs szaklap*, XXIV. évf., 2015/10, 30-31.; Trencsényi László: Kettős mérce? A „tehetségszakma” és a televíziós „tehetségkutató” műsorok, *Tehetség*, XIX. évf., 2011/3, 17.; továbbá angolul: George Anders: The Secrets of the Talent Scouts. *The New York Times*, 2009. március 14., BU1.

10 „A politikai egység felbomlására tekintettel” 2017 márciusában (amikor már csak három város volt versenyben) a Fővárosi Közgyűlés – a Magyar Olimpiai Bizottsággal közösen – visszavonta a 2024-es ötkarikás játékok megrendezésére benyújtott budapesti olimpiai pályázatot. Végül – 2017 októberében – Párizs kapta a 2024-es és Los Angeles a 2028-as olimpiát. A visszavonás közvetlen kiváltó oka egy, az olimpia megrendezésével kapcsolatos népszavazási kezdeményezés volt.

11 Magyarország a 2016-os brazíliai olimpia előtt az összesített olimpiai éremtáblázaton – 482 éremmel – a 11. helyet foglalta el, sőt, az akkor létező államok között a 9. volt. Ezek az adatok messze jobbak, mint amit a terület, népesség vagy a gazdasági fejlettség szerint nemzetközi sorrendek 'indokolnának'.

12 Az 1980-as évek végén a Balatontól északra fekvő Kapolcs település volt a kiindulópontja a ma már több településen zajló *Művészetek Völgye* fesztiválnak, amely az azóta eltelt időszakban leginkább hét településen: Kapolcs, Vigántpetend, Taliándörög, Monostorapáti, Öcs, Pula és Nagyvázsony helyszínein zajlott. A fesztivál minden évben július végén, augusztus elején mintegy egy héten át tart. A rendezvények között színházi előadások, komoly-, nép- és világzenei koncertek, irodalmi estek, kiállítások és mesterségek bemutatói szerepelnek.

13 Sz. n.: *A turizmus eredményei Magyarországon*, Budapest, Magyar Turisztikai Ügynökség, 2018. 2. <https://mtu.gov.hu/cikkek/a-turizmus-eredmenyei-magyarorszagon> (Letöltés: 2018. 06. 20.)

14 2017. október 13-15. között került megrendezésre az első hivatalos, pontszerző, pénzdíjas barbecue verseny (*Master Series Sanctioned Contest*) Magyarországon, a KCBS – Kansas City Barbeque Society védnöksége alatt, a tokaji borvidék szívében, Tállyán. Kísérőprogramja egy nagyszabású blues- és borfesztivál volt.

15 Szintén 2017-ben, május 3-7. között zajlott Budán a Budavári Önkormányzat által meghirdetett, pénzdíjas kadenciaverseny, a „Beethoven Budán”, amelyre a szervezők Beethoven D-dúr hegedűversenyének első, második és harmadik tételéhez komponált műveket vártak.

16 A magyar művészettörténet-tudomány önképére és célkitűzéseire vonatkozóan lásd pl. Marosi Ernő (szerk.): *A magyar művészettörténet-írás programjai*, Budapest, Corvina, 1999.

17 Barabási Albert László: *Behálózva*, Budapest, Libri, 2016.

18 Olyan elemi előkérdések tisztázása is e körbe tartozik, minthogy az olimpia vagy olimpiász kifejezések jogi értelemben védettek-e akár hazai, akár nemzetközi szinten, illetve, hogy azok egy ilyen típusú verseny hivatalos megjelölésére, megnevezésére milyen korlátozások mellett használhatóak (pl. az olimpia kifejezést egyébként használó szervezetektől és azok tevékenységétől való megkülönböztetethezesség miatt). Ám még e kifejezés esetleges legális használata mellett is indokolt egy jól hangzó és jól fordítható elnevezés (megjelölés) „feltalálása”. Ez a későbbiekben is megtörténhet, akár a rendezvényt (annak ötletét) promotáló ötletpályázat keretében. Téglásiné Kovács Júlia előzetes javaslatai az ARTLIMPIA, ARTLIMPICS, illetve kifejezetten a zenei terület tekintetében a MUSICALIMPIA szóösszetételek.

19 Egy ilyen „megarendezvény” közigazgatás általi támogatásához kapcsolódóan a feladat az lenne, hogy elkészüljön egy olyan komplex közigazgatási szempontú megvalósíthatósági tanulmány, amely egyrészt katalogizálja azokat a területeket, aspektusokat, melyek lehetővé vagy egyenesen szükségessé teszik a tágan vett közigazgatás szerepvállalását (jogalkotóként, jogalkalmazóként, szolgáltatóként,

szervezőként stb.), másrészt valamilyen mélységben ki is bontja ezeket a területeket, a jelen szabályozás ismertetésén túl akár javaslatokat is megfogalmazva. Ilyen aspektusok lehetnek (a teljesség igénye nélkül):

1) A hazai idegenforgalommal kapcsolatos kormányzati feladatok ellátása és koordinálása tekintetében javaslatok megfogalmazása. Jelen tervtől függetlenül, de nem véletlenül fogalmazódott meg már 2016 év elején az a terv, hogy az ágazattal kapcsolatos feladatok – szemben a korábbi gyakorlattal – egy helyre, a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumhoz kellene, hogy kerüljenek, egy új Nemzeti Idegenforgalmi Ügynökség felállításával... A központosítás indokai között már akkor is első helyen szerepelt az az érv, hogy a növekvő idegenforgalom mellett is hiányzik az „egységes nemzeti turizmuskép”, értve ez alatt a fejlesztési irányok, illetve az elérendő célcsoportok meghatározását is. A művészeti olimpiással kapcsolatban is lényeges, hogy az egy kézben összpontosuló információk, tervek és ezekhez rendelt források révén a „nemzeti jelentőségű rendezvényekkel” kapcsolatos feladatok is hatékonyabban (lehetnek) elláthatóak a jövőben. A mostani, 2018-ban működő struktúrában egyébként a Miniszterelnöki Kabinetiroda gyakorolja a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt. felett a tulajdonosi, illetve szakmai felügyeleti jogokat.

2) Rendezvények szervezésével, megtartásával kapcsolatos engedélyezés (mihez kell, mihez nem, hol lehetne egyszerűsíteni).

3) Tárgyak behozatala, kivitele (hangszertől kezdve az itt létrehozott műalkotásokig sok minden ide tartozhat). Itt is a jelenlegi helyzet ismertetése mellett a javaslatok, észrevételek megfogalmazásáig lenne ideális eljutnunk.

4) Közvetlen támogatások formáinak kialakítása.

5) Közvetett – adórendszeren keresztül biztosított – támogatási formák kialakítása. 2016 elején került benyújtásra az a törvénymódosítás, melynek értelmében az *olimpiai* pályázat támogatásához kötődő *adókedvezmény igénybevételére is lehetőség nyílt (mindaddig, míg a kandidálás visszavonásra nem került). Egy hasonló intézményes megoldás nyilván egy művészeti olimpiász megvalósítását, lebonyolítását is nagymértékben elősegíthetné. Szintén e kérdéskörhöz – s közvetve szűkebb témánkhoz is – kapcsolódó újdonság, hogy 2017 óta a társasági adó terhére a sporthoz kapcsolódóan már nem csupán az utánpótlás-nevelés támogatható, hanem a sporttevékenységhez kapcsolódóan már létrejött infrastruktúra fenntartása is.*

6) A résztvevők vízum- és egyéb ügyintézésének áttekintése, a könnyítést célzó javaslatokkal.

7) Idegenrendészeti összefüggések rendezése.

20 E körben olyan kérdésekre kell választ adni, minthogy a résztvevők *meghívásos módon* (a konkrét személyre, produkcióra vonatkozóan, esetleg adott országra vonatkozó versenyző indítási jogosultsággal) vagy éppen *egyéni jelentkezés alapján* kerülnének-e kiválasztásra. Ha a jogosultság egy-egy ország valamely szervezetéhez kapcsolódna, akkor az országos (területi, kontinentális stb.) selejtezők, előválogatók lehetősége is

fennáll. Az olyan kérdések, mint pl. a nevezési díj meghatározása (szükségessége) nyilvánvalóan függ a szervező, lebonyolító személyétől, az általa kialakított finanszírozási konstrukciótól, illetve pl. a verseny díjazásától is.